

Jacob A. Riis og amerikanisme

AF FLEMMING JUST

Flemming Just, direktør for Sydvestjyske Museer siden 2011, dr.phil. Tidligere professor i samtidshistorie ved SDU. Han er formand for Organisationen Danske Museer (ODM) og var i mange år formand for Esbjerg Gymnasium. Han har været initiativtager til Jacob A. Riis Museum i Ribe og forsker løbende i hans arbejde og person. I tæt samarbejde med amerikanske og dansk-amerikanske interesser har han oprettet fundraising-organisationen American Friends of Jacob A. Riis Museum.

Jacob A. Riis (1849-1914) må betragtes som Danmarks mest betydningsfulde udvandrer, da ingen andre har haft så stor indflydelse på sit nye land. Han emigrerede i 1870 på grund af ulykkelig kærlighed. Efter tre hårde år på samfundets bund kom han indenfor i avisbranchen og blev i 1880'erne og 90'erne en markant kriminalreporter, der i stigende grad gik ind i kampen mod de elendige boligforhold i især Lower East Side på Manhattan. Han blev en af tidens vigtigste socialreformer og opnåede med bogen *How the Other Half Lives* fra 1890 national berømmelse. Hertil bidrog, at han som den første benyttede fotografiet til at vise den barske virkelighed i slummen, og som den første benyttede han blitzlys til også at kunne vise elendigheden indenfor. Stadig regnes han som en af fotodokumentarismens pionerer.

The Making of an American

I november 1901 udkom hans selvbiografi, *The Making of An American*. De i alt 16 kapitler og 443 – efter datidens standard – vel-illustrerede sider skulle blive forfatterens næstmest solgte og var med til at udbygge hans navn og berømmelse.

Bogen slutter med kapitlet 'The American Made', der bliver en slags trosbekendelse til det amerikanske flag og samfund, men samtidig en understregning af hans fortsat stærke tilknytning til det danske. Bogen var dermed også et vidnesbyrd om den identitetsmæssige rejse, som så mange indvandrere oplevede – at national identitet ikke nødvendigvis er et permanent fixpunkt, men kan udvikle sig og rumme en dobbelt loyalitet.

Læserne kunne også spejle sig i alle de trængsler, som den fattige immigrant måtte igennem, inden han fik succes. Bogens

indirekte budskab var derfor også, at for den arbejdssomme og initiativrige indvandrere var USA 'the land of opportunity'. Det var den opfattelse, der havde fået ham til at udvandre. Hvis han skulle kunne overbevise drømmepigen Elisabeth og hendes forældre om, at han trods alt var et godt parti, mente han, at Danmark ikke tilbød tilstrækkelige opstigningsmuligheder. De store penge og muligheder lå i USA.

Patriotisme og amerikanisme

Patriotisme betyder kærlighed til fædrelandet eller det land, man måtte identificere sig med, eller som man er loyal over for. Patriotismen udspringer af en følelse af en national identitet og et sammenhold, hvor man forbinder sig med bestemte værdier.

Nationalisme er mere at betragte som en politisk ideologi, hvor idealet er et sammenfald mellem sprog, kultur og statsdannelse, og ofte også et krav om at inkludere områder, som på et tidspunkt i historien hørte under staten. Nationalisme har for mange en klang af fjendtlighed over for fremmede, national-chauvinisme, medens det for andre ses som et bolværk mod kultur- og historieløshed og udvanding af nationale interesser.

Perioden fra slutningen af 1800-tallet og frem til omkring 1920 var præget af en stærk debat i USA om, hvad indvandringen gjorde ved USA. Som settler-nation var landet vant til indvandring, der indtil borgerkrigen primært havde bestået af hvide protestanter og sorte slaver. Masseindvandringen rejste i stigende grad spørgsmålet om, hvad Amerika var, og hvad det ville sige at være amerikaner. En af dem, der stærkest bidrog til debatten, var Theodore Roosevelt. I 1894 skrev den da kun 36-årige fremadstormende politiker en artikel om, hvad det ville sige at være en ægte amerikaner. Han krævede fuld assimilation

og var en stærk modstander af bindestreg-amerikanisme (tysk-amerikanere, irsk-amerikanere m.fl.): "... we want only Americans."¹

"Americanism is a question of spirit, conviction, and purpose, not of creed or birthplace ... A Scandinavian, a German, or an Irishman who has really become an American has the right to stand on exactly the same footing as any native-born citizen in the land, and is just as much entitled to the friendship and support, social and political, of his neighbors ..." "

Roosevelt var åben for immigration, men indvandrerne skulle hurtigst muligt lære sproget, arbejde hårdt og bidrage til at udvikle deres nye land og så i øvrigt glemme alt om det land, de forlod, og i stedet forvandle sig til ét fælles folkeslag, det amerikanske.

"... where immigrants, or the sons of immigrants, do not heartily and in good faith throw in their lot with us, but cling to the speech, the customs, the ways of life, and the habits of thought of the Old World which they have left, they thereby harm both themselves and us. If they remain alien elements, unassimilated, and with interests separate from ours, they are mere obstructions to the current of our national life, and, moreover, can get no good from it themselves."

"So, from his own standpoint, it is beyond all question the wise thing for the immigrant to become thoroughly Americanized. Moreover, from our standpoint, we have a right to demand it. We freely extend the hand of welcome and of good-fellowship to every man, no matter what his creed or birthplace, who comes here honestly intent on becoming a good United States citizen like the rest of us..." (s. 204).

Jacob A. Riis (1849-1914). Photo: Shutterstock

Jacob A. Riis og Theodore Roosevelt blev på samme tid, dvs. fra midten af 1890'erne, nære venner og var allierede i at skabe reformer. De beundrede hinanden, og Riis blev i de følgende år en fuldstændig kritikløs tilhænger af Roosevelt og skrev ovenikøbet en stor og meget rosende biografi om ham op til præsidentvalget i 1904.² Tilsyneladende var de to enige om alt, og af sind havde de mange lighedspunkter. Begge var stærkt amerikansk patriotiske og så den amerikanske indflydelse og erobringer i Mellemamerika og Stillehavet som en naturlig varetagelse af USA's interesser.

Begge troede på den iboende værdi af hårdt arbejde for det nye land, og hvad landet gav tilbage i form af mange flere frihedsgrader end i Europa og bedre sociale opstigningsmuligheder.

One flag to love og dobbelt loyalitet

På flere måder kunne læserne af Riis' bøger og tilhørerne til hans mange foredrag få det indtryk, at han delte tænkemåden hos xenofoberne, det vil sige den dominerende gruppe af angelsaksere/folk af nordeuropæisk oprindelse, som følte sig truet af indvandrerne. Især i sine første bøger og mange foredrag havde han en stærk hang til at fremstille de forskellige befolkningsgrupper ud fra nogle nationale stereotyper: De dogne italienere, de beskidte polske jøder, de drikfaeldige irere osv.

På den anden side talte Riis aldrig for begrænsning af indvandringen eller tilsluttede sig nativisterne. Grundlæggende var han tilhænger af, at alle, der var i nød og/eller ville bidrage til at udvikle det amerikanske samfund skulle være velkomne. Gradvist fik han også større indblik i værdien i de enkelte nationaliteters kulturelle baggrunde, og at der også kunne være en styrke i at fastholde nogle af hjemlandets traditioner.

I de sidste godt ti år af sit liv blev han mere nostalгisk og gik mere og mere op i at fortælle om dansk og nordisk historie til det amerikanske publikum. I 1909 udkom *The Old Town*, der handlede om Ribe og livet i lillebyen. Året efter kom *Hero Tales from the Far North* med kapitler om f.eks. Tordenskjold, Hans Egede, Gustav Vasa, Christian IV. m.fl. Han skrev også flere artikler til diverse magasiner med emner fra den danske historie.

Der var på ingen måde tale om historiske studier fra Riis' side. Formålet med *Hero Tales* var at vise det amerikanske publikum, at indvandrerne bar på stolte historier og

havde meget at give til deres nye land. Riis bar en dobbelt national identitet i sig, som også var acceptabel at fremhæve over for et amerikansk publikum, uden at det derfor udloste negative følelser. Det nordiske stod i høj kurs – skandinaverne var kendt som solide, arbejdsomme, protestantiske samfundsborgere. Derfor kunne Riis også allerede i bogens forord som en af de væsentligste pointer fastslå værdien af den gamle kultur:

“The immigrant America wants and needs is he who brings the best of his old home to the new, not he who threw it overboard on his voyage.”³

Hans eget liv bar i høj grad præg af, hvorledes national identitet er et flydende begreb. Elisabeths og hans hjem på Beech Street i Richmond Hill var i høj grad indrettet på dansk vis, og om nogen holdt han af den jul, han kendte hjemmefra. Men efterhånden blev der kun talt engelsk i hjemmet, og brevene hjem blev i stigende grad skrevet på engelsk. I 1884 blev Jacob A. Riis amerikansk statsborger. Han var umådelig stolt af sit nye land og betragtede på mange måder Danmark som et land, der haltede langt efter USA og var for meget bundet af konventioner. Ikke desto mindre var det stolteste øjeblik i hans liv, da kong Christian IX i år 1900 tildelte ham ridderkorset af Dannebrogordenen. I en højstement takkeskrivelse til kongen skriver han således:

“En større Ære kunde ikke vederfares mig og heller ingen større Glæde, thi tredive Aars Borgerskab i Unionen har ikke formaat at formindske min loyale Kjærlighed til mit gamle Kongehus.”⁴

Året efter, i 1901, udkom så selvbiografien *The Making of an American*, der alene med

sin titel understregede, at forfatteren ønskede at fortælle, at han var blevet amerikaner. Bogens sidste kapitel hedder ‘The American Made’, men der var tydeligvis ikke tale om en fuldstændig amerikanisering i rooseveltsk forstand, hvor man skulle smide alt fra den gamle verden væk for ene og alene at blive fuldblods amerikaner.

Jacob A. Riis’ rejse var tværtimod som langt de fleste andre indvandreres. Han var stolt af at være amerikansk borg og arbejdede benhårdt, men han kastede ikke den gamle verden over bord. Samme afslutningskapitel fortæller således med stor veneration om mødet med den aldrende Christian IX, og hvordan denne spørger til danskerne i Amerika, “and I told him they were good citizens, better for not forgetting their motherland...”⁵

Bogen slutter med en bekendelse til Amerika og det amerikanske flag, hvor han i nærmest bibelske vendinger fortæller om en endelig transformation. Baggrunden var, at han i 1899 besøgte sin mor og var rundt i Danmark. Han blev imidlertid alvorligt syg af malaria og lå i flere uger i et lille hus i et fiskerleje ved Øresund. Pludselig fik han gennem vinduet et syn, som også er bogens effektfulde afslutning:

“...there sailed past, close inshore, a ship flying at the top the flag of freedom, blown out on the breeze till every star in it shone bright and clear. That moment I knew. Gone were illness, discouragement, and gloom! Forgotten weakness and suffering, the cautions of doctor and nurse. I sat up in bed and shouted, laughed and cried by turn, waving my handkerchief to the flag out there. They thought I had lost my head, but I told them no, thank god! I had found it, and my heart too, at last. I knew then that it was my flag: that my children’s

home was mine, indeed: that I also had become an American in truth. And I thanked God, and, like unto the man sick of the palsy, arose from my bed and went home, healed.”⁶

Riis smører tydeligvis tykt på. Alene synet af *Stars and Stripes* har en Kristus-lignende helende effekt og er samtidig med til at sikre en endelig omvendelse til fuldblodsamerikaner. Når man ser Riis’ rettelser til manuskripter, kan man konstatere, at han har været ekstra omhyggelig med formuleringerne.⁷ Han har tydeligvis haft det amerikanske publikum i tankerne og især en bestemt person, vicepræsident Theodore Roosevelt, som han løbende sendte selvbiografiens afsnit til. Riis vidste præcist, hvad Roosevelt ønskede at læse. I sin artikel om amerikanisme og mange senere taler var Roosevelt helt entydig:

“He [The immigrant] must revere only our flag; not only must it come first, but no other flag should even come second.”⁸

Derfor var omtalen af det amerikanske flag til sidst i selvbiografien også et meget bevidst svar på Roosevelts imperativ. Men Riis kunne ikke skjule, at han var bindestregs-amerikaner, og at han havde en dobbelt national identitet og en dobbelt loyalitet. Hele selvbiografiens er ét langt vidnesbyrd herom. Han fortæller således om, at han i 1870, optændt af patriotisme, ville melde sig som frivillig i den franske hær for at gå i krig mod tyskerne.

“I remembered the defeat, the humiliation of the flag I loved – aye! and love yet, for there is no flag like the flag of my fathers, save only that of my children and of my manhood...”⁹

Han understregede det yderligere ved den centrale sentens:

“Happy he who has a flag to love; twice blest be he who has two...”¹⁰

Næsten provokerende bringer han i selvbiografiens afsluttende kapitel et fotografi af en flok børn fra slummen i Cherry Street. De er på besøg i hjemmet i Richmond Hill, og i haven bag ved alle børn og voksne hænger på en snor udspændt mellem huset og et træ et stort dannebrogssflag!¹¹

Roosevelt var naturligvis godt klar over, at Riis var bindestregs-amerikaner. Meget iøjnefaldende bar Riis således ridderkorset ved et besøg i Det Hvide Hus, da det var kongens fødselsdag. Roosevelt havde ellers på et tidligere tidspunkt skrevet, at nye amerikanere skulle stoppe med at markere dronningers og kejseres fødselsdage for i stedet at hylde George Washington og hellere markere 4. juli end St. Patrick’s Day.¹² Riis skrev også åbenhjertigt, at

“I am afraid that thirty years in the land of my children’s birth have left me as much a Dane as ever.”¹³

Han brugte i den forbindelse analogien, at hvilken mand ville smide sin gamle mor ud for at gøre plads til sin kone. Den samme analogi tog han i brug et par år senere, da en læser ville have svar på, hvem han ville være loyal over for, såfremt USA og Danmark skulle komme i krig mod hinanden. “I should always fight for the flag to which I owed my allegiance”, men med fortsættelsen: “It would break my heart to see my mother and my wife fight.”¹⁴

Roosevelt accepterede Riis’ dobbelt-loyalitet, fordi han havde brug for Riis og personligt satte stor pris på ham, og fordi Riis på

så mange punkter bidrog til udvikling af det amerikanske samfund. I alle politiske og ideologiske spørgsmål var de helt på linje med hinanden, og deres syn på race, religion, familie, maskulinitet, natur osv. var identisk. Det havde været noget andet, hvis Riis havde været en russisk eller en kinesisk borger med dobbelt loyalitet.¹⁵

Roosevelt tövede ikke med at kalde Riis for "The most useful citizen in the land". I introduktionen til 1914-udgaven af 'The Making of an American', hvor Riis lige er død, skriver Roosevelt bl.a.:

"...if I were asked to name a fellow-man who came nearest to being the ideal American citizen, I should name Jacob Riis."

Roosevelt kaldte ikke Riis for 'the ideal American', men for 'the ideal American citizen'. De to mænd satte utrolig meget pris på hinanden, og Roosevelt accepterede til fulde Riis' dobbelte loyalitet mod både Danmark og USA, og at han forblev en bindestregs-amerikaner, men i bund og grund levede Riis ikke op til Roosevelts fordring til 'true Americanism'.¹⁶ ■

Noter

- ¹ Theodore Roosevelt, "What 'Americanism' Means", *The Forum*, april 1894, s. 196–206, her s. 202. Der bliver ofte fejlagtigt henvis til artiklen som "True Americanism". Magasinet *The Forum* blev etableret i 1886 og blev i det følgende årti et af landets mest betydningsfulde organer for overordnede diskussioner om retningen for det amerikanske samfund, herunder ikke mindst et talerør for reformer.
- ² Jacob A. Riis: *Theodore Roosevelt: The Citizen*, 1904.
- ³ Jacob A. Riis: *Hero Tales from the Far North*, 1910.
- ⁴ Ordenskapitlet. Brev af 15. oktober 1900.
- ⁵ Riis, *Making*, 1901, s. 429.
- ⁶ Riis, *Making*, 1901, s. 443.
- ⁷ Taubenfeld, 2008.
- ⁸ Roosevelt, 1894, s. 204.
- ⁹ Riis, *Making*, 1901, s. 47.
- ¹⁰ Riis, *Making*, 1901, s. 396.
- ¹¹ Riis, *Making*, 1901, s. 437.
- ¹² Taubenfeld, Aviva. *Rough Writing: Ethnic Authorship in Theodore Roosevelt's America*, 2008, s. 50.
- ¹³ Riis, *Making*, 1901, s. 7.
- ¹⁴ Taubenfeld, 2008, s. 53.
- ¹⁵ Taubenfeld, 2008, s. 71.
- ¹⁶ Tom Buk-Swientys glimrende Riis-biografi fra 2005 har titlen *Den ideelle amerikaner*. Citatet er fra Roosevelt, og skal man følge ånden i hele hans opfattelse af, hvad det vil sige at være en sand amerikaner, burde titlen have citeret hele sætningen og have heddet 'Den ideelle amerikanske borger'.